

Ölümün Değişen Yüzü

The Changing Face of Death

Hülya YILMAZ *

Makale Geliş Tarihi / Received :25.11.2020
Makale Kabul Tarihi / Accepted :07.12.2020

ÖZET

Doğamızın bir gerekliliği olan ölüm, bütün canlı varlıklar için kaçınılmaz olan sonun ifadesidir. Bilindiği kadarıyla tüm varlıklar içinde sadece insanın düşünen, anlam yükleyen bilinçli bir varlıktır ve ölümü bir son, bir yokluk olarak algılanmakta nitelendirmektedir. Ölümü tecrübe yoluyla bilen insan için ölüm her zaman korkulması, kaçınılması gereken bir durum olarak görülmüştür. Ölüme bakış açısı genel olarak aynı yönde olmasına rağmen ölümü kabulleniş ve ölüme yaklaşım şekli, içinde yaşanan koşullara göre değişiklik göstermektedir. Bu açıdan toplumdan topluma ve kültürden kültüre ölüm olmasının bazı bakımlardan değiştiği de bir gerçektir. Geleneksel dönemde hayatın normal bir süreci olarak görülen ölüm olgusu, ölüm öncesi ölüme hazırlık evresi ve ölüm sonrası ölü gömme ritüellerini içerir. Modern döneme gelindiğinde ise tıp biliminde meydana gelen gelişmeler ve modern hayatın insanı her yönüyle kuşatması ölüm algısını değiştirmiştir. Artık hayatın büyük bir bölümünde görmezden gelinen bir olguya dönüşmüş olan ölüm sadece yaşlılık veya hastalık durumlarında hatırlanır olmuştur. Modern insan çoğu zaman hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayarak, sevdikleri insanları bile tek başına ölüme terk eder hale gelmiştir.

Anahtar Kavramlar: Ölüm, Yaşam, Modernite, Tıp Bilimi, Geleneksel.

ABSTRACT

Death, a necessity of our nature, is the expression of the inevitable end for all living beings. As far as it is known, among all beings, only human is a conscious being that thinks and assigns meaning, and it qualifies death as perceived as an an, an absence. For people who know death through experience, death has always been seen as a situation to be feared and avoided. Although the point of view on death is generally in the same direction, acceptance of death and approach to death vary according to the conditions lived in. In this respect, it is a fact that death from society to society and from culture to culture has changed in some ways. The phenomenon of death, which is seen as a normal process of life in the traditional period, includes the preparation for death before death and burial rituals after death. In the modern period, the developments in medical science and the encompassing of modern life in all aspects have changed the perception of death. Death, which has now turned into a phenomenon that is ignored for most of life, is remembered only in old age or in the case of illness. By living as if most of the time modern man would never die, he left even the people they love to die alone.

Keywords: Death, Life, Modernity, Medical science, Traditional

* Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, **ORCID NO:** 0000-0002-1746-5651

GİRİŞ

İngilizcede death, Fransızca'da mort, Almanca'da tod ve Arapça'da mevt kelimeleriyle ifade edilen ölüm terimi, dilimizde genel manası ile sona erme, tükenme, yok olma, ortadan kalkma gibi anlamlara gelmektedir (Yıldız, 2006: 2). Türk Dil Kurumunun sözlüğünde de yaşamın tam ve kesin olarak son bulması biçiminde ölüm sözcüğü tanımlanmaktadır. Tanım, kesin bir biçimde sonu bitişi ifade ederken, ifade edilen 'son'un canlı varlıkları referans ettiği ortadadır. Kellehear, "Ölme Üzerine Bir İnceleme" adlı eserinde ölümü; "*Organizmadaki kritik işlevlerin kalıcı olarak durması şeklinde tanımlanmıştır. Bu kritik işlevler ise; kan dolaşımı, solunum sistemi ve bilinç olarak ifade edilebilir*" (Bruno, vd 2015: 84) biçiminde nitelendirmektedir ki bu nitelendirme de bedensel anlamda canlılığın durması anlamına gelmektedir. Beden ruh birlikteliği ve ayrılması bağlamında ölüm; biyolojik olarak bedensel işlevlerin durması ve teolojik olarak ruhun bedenden ayrılması, spiritüel olarak ta ruhun perisprisi olarak bedenle bağının kopması biçiminde de tanımlanmaktadır (Tarlacı, 2016: 40). Sultan Tarlacı'nın deyişiyle "*Ölüm bir canlının yaşamının tam ve kesin bir biçimde sona ermesi olarak ele alındığında içeriğinde bir sonlanmayı ve yokluğu da barındırır. Bu nedenle yokluk ve yok oluş kaygısını da içerir*" (Tarlacı, 2016: 56).

Ölümler yaşamın birlikteliğini ortaya koyan en güzel yaklaşım "*yaşamın ölümden alınmış kısa vadeli bir borç*" (Göka, 2009: 22) olduğudur. İnsanoğlu ölümlü bir varlıktır. Yaşamaya başladığı andan itibaren ölümüne doğru yol almaktadır. Bu bağlamda Schopenhauer, ölüm hakkında;

" Aldığımız her nefes bizi sürekli etkisi altında olduğumuz ölüme doğru çeker... Nihai zafer ölümün olacaktır, çünkü doğumla birlikte ölüm bizim kaderimiz olmuştur ve avını yutmadan önce onunla kısa bir süre için oynar. Bununla birlikte hayatımıza olabildiğince uzun bir süre için büyük bir ilgi ve özenle devam ederiz, tıpkı sonunda patlayacağından emin olsak ta olabildiğince uzun ve büyük bir sabun köpüğünü üflememiz gibi " (Göka, 2009: 20).

sözlerini ifade ederek, ölümün yaşamla birlikte geldiğini, kaçınılmazlığını ve bu kaçınılmazlıkla birlikte -kaçınılmazlığa rağmen- nasıl yaşadığımızı vurgulamakta, ortaya koymaktadır. Tarlacı'nın dediği gibi "*İnsan iradesinde ve kontrolünde olmayan iki şeyden birisi ölümdür, diğeri de doğumdur*" (Tarlacı, 2016: 71). İnsan, nasıl doğacağı zamanı, cinsiyetini, ailesini seçemiyor, kendi istemi dışında tam bir bilinmezlik haliyle dünyaya geliyorsa ölümü de aynı şekilde irade dışı bir gerçekliktir. Özkan, "Ölüm Felsefesi" adlı eserinde "*Her insan bir gün öleceğini bilir; ama nerede, nasıl ve ne zaman? Bunu bilemez*" (2017: 16) diyerek ölümün bir muamma olduğunu anlatmak istemiştir. İnsanlar hayatlarında birçok olayla karşı karşıya kalmakta ve bunların neticesinde ölümle burun buruna gelmektedir. Kanseri, lösemi vb. gibi hastalıklara yakalanan veya trafik kazası geçirip ölümle burun buruna gelen insanlar tedavi sonrası bazen hayatlarına devam edebilmekte fakat sonra başka bir sebeple ölebilmektedir. Doğamızda olan bir şey, hepimizin yaşayacağı bir son, ama nasıl, nerede, ne zaman olacağı belli olmayan bir son. İnsan için ölümü olumsuz kılan ve kaygıya sebep olan ölümün bu bilinmezliğidir.

İnsanın, kendi doğumu ve ölümü dışında kalan her şey hakkında bir seçim hakkı vardır. Yaşadığı şehri, okuduğu okulu, yapacağı mesleği kendisi seçebilir. Evleneceği insanı, kaç çocuk istediğinin kararını kendisi verebilir. Fakat ölüm söz konusu olduğunda bu konuda elinden hiçbir şey gelmez. Hökelekli'nin ifadesiyle ölüm, "*seçilen bir şey değil katlanılan bir şeydir, olumsal değil zorunludur*" (2017: 9).

Son ve Kaçınılmazlık

Diğer canlılardan farklı olarak sadece akıl ve bilinç yetisine sahip olan insan, kendi öleceğinin farkındadır. Bu düşünce Paskal'ın “*sadece insan öleceğini bilir*” (Kellehear, 2015: 23) biçimindeki sözleriyle daha net bir biçimde ifade edilebilir. Bunun yanında Backer: “*Düşünemeyen hayvanların ‘Ölüm Bilinci’ne sahip olmadığını, hatta günün bile ayırımına varamayacaklarını söylerken sadece insanlar ölümü bilir çünkü ego zamanı ayarlar*” (Kellehear, 2015: 24) diyerek ölümün insan gibi düşünce yetisine sahip canlılar tarafından bilinebileceğini vurgulamaktadır. Genel manada ölüm tüm canlı varlıkları kapsayan kaçınılmazlık olsa da düşünce, idrak, anlama, anlamlandırma bağlamında ölüme birtakım atıflar yapan ve bu biçimde ölümü son olarak nitelendiren, öleceğinin farkında olan tek tür bilindiği kadarıyla insandır.

Yine aynı şekilde bu konuda Voltaire: “*İnsan ırkı ölmesi gerektiğini bilen tek ırktır ve bunu sadece tecrübe yoluyla bilir. Yalnız yetişmiş ve ıssız bir adaya götürülmüş olan bir çocuk ölüm hakkında bir kedi ya da bir bitkiyle aynı fikre sahiptir*” (Kellehear, 2015: 23) demiştir. Ölümü anlamlandırmak her ne kadar bilinçli bir varlık gerektirse de tek başına yaşayan bir insan için, ölüm olayı bir anlam ifade etmemektedir. Ölüm, toplumsal boyutu olan bir olay olup insanların ölümü tecrübesi kendi ölümüyle değil yakınlarından ya da çevresinden bir insanın ölümüyle olmaktadır. Levinas'ın deyişiyle; “*İnsan, kendi yok oluşuna tanık olamaz, bunu bilemez, ama ölme durumunun kendisinin bilinmemesi benim ölümle olan ilişkimi oluşturur*” (2014: 25). Sevdiği bir kişinin kaybı ya da vakitsiz gelen bir ölüm haberi, kişide ölüm duygusunu açığa çıkarır ve kişi kendisinin de bir gün öleceğini düşünerek ölüm duygusunu içselleştirir. Ölümü sevdiği kişinin yokluğu olarak ele alan insan bu nedenle ölümden kaygı duyar ve ondan kaçmaya çalışır. Yine Levinas'ın ifadesiyle “*Başkasının ölümü, benliğimin sorumlu kimliğinde beni yaralar. Benim başkasının ölümüyle ilişkim, başkasının ölümünden etkilenmem işte budur*” (2014: 17).

Ölümün anlamlandırılmasının tarihsel sürecine bakacak olursak ilkel insanlardan itibaren biçim, içerik ve form bakımından farklılıklar sergilemek suretiyle ölümün anlamlandırıldığını tarihsel, arkeolojik ve antropolojik veriler bize göstermektedir. İlkel insanlar o dönemlerde çevresindeki insanların birtakım nedenlerle (çocukların hastalıktan, kadınlar doğum yaparken erkekler av kazalarında ve yaşlıların açlıktan) öldüğüne tanık olmuşlardır. “*Ölümün biyolojik gerçeklerinin sadece tıbbi personele ve cenaze levazımatçılarına havale edildiği günümüzden farklı olarak erken homininler cesetlerin çürüyerek parçalanmasının her aşamasına tanık olmuşlardır.*” Çünkü ilkel dönemde insanlar ölü gömme anlayışına sahip olmadığı için cesetler gömülmemiş gözlerinin önünde ölüde meydana gelen değişiklikler gün gün gözlemlenmiştir (Torrey, 2018:137). Böylece parçalanıp çürüyen cesetlerin varlığı bu insanların, ölüm gerçeğini kesin olarak kabullenmesini sağlamıştır. İlkel insanlar için ölüm, “*günün sonunda güneşin batması ve yaz sonunda sıcak havaların kaybolup gitmesi gibi bir gerçek haline gelmiştir*” (Torrey, 2018:138). Ölümle bu kadar iç içe olmak ise, ilkel insanlar için bir tecrübe kaynağı olmuş sevdiklerinin başına gelen bu durumun kendilerinin de başına gelebileceğini düşünerek ölüm hakkında bir “*otobiyografik bellek*” oluşturmuşlardır (Torrey,2018:138). Sevdiği insanların ölümüne tanık olan ilkel insanlar, ortada kalan cesetlerdeki bozulmaları gün be gün fark ettikleri için hatta ortada kalan bu cesetlerin hayvanlar tarafından parçalandığını gördükleri için onları korumak adına kuytu köşelere saklamışlardır. Cesetleri korumak adına yapılan cesetlerin saklanması ve gömülmesi sonucunda ölü gömme törenleri ortaya çıkmıştır (Torrey, 2018:138).

Geleneksel dönemdeki ölüm anlayışında ölümün algılanış şeklinin günümüzden çok farklı olduğunu görmekteyiz. Ölüm onlar için korkulması ve kaçınılması gereken bir durum olarak algılanmıştır; fakat bu onlar için ölümün dışlanılmasını gerektirecek bir durum olmamıştır. Ölüm hayatın bir parçası olarak görülmüş, insanlar öleceğini daha doğrusu ölünebileceğini kabul etmişler ve ölüm anı için hazırlık yapmışlardır. Yine o dönemde ölüm, yeni bir hayatın başlangıcı olarak görülmüş içinde yaşanılan dünya ise öbür dünya için hazırlık safhası olarak görülmüştür. “Batı’da Ölümün Tarihi” adlı eserinde Ariés, Ölümün doğal bir olay olduğunu ve evde sevdiklerinin yanında ölmenin ise “iyi ölüm” olarak görüldüğünü ifade eder. O dönemde öleceğini hisseden insan için ölüm döşeği adı verilen yataklar hazırlanmakta ve ölecek kişi, o yatakta yatarak ölümünü beklemektedir. Yine Ariés’in eserinde belirttiği gibi “*ölmek üzere olan kişi her zaman yüzü göğe bakacak şekilde yatmalıdır*”(2015: 34). Yatağında ölümü bekleyen kişi için sevdiği bütün insanlar, çocuklarda buna dâhil olmak üzere onun çevresinde toplanırlar. Böylece onun son günlerini sevdikleri ile vedalaşarak geçirmesi ve huzurlu bir şekilde ölmesine vesile olunur. Ölen kişi için “*akrabaların, arkadaşların, komşuların orada olması önemliydi, XVIII. yüzyıla kadar, ölmek üzere olan kişilerin odalarında birkaç çocuğun olmadığı tasvir yoktur*” (Ariés, 2015: 37).

İlk insanlarla başlayan ölü gömme törenleri ilk başta cesetleri korumak adına yapılırken ilerleyen dönemlerde ölümün anlamlandırılma şekline göre farklı amaçlarla yapılmıştır. Hökeleki’nin ifadesiyle; “*Geleneksel kültürler ölümü bir son olarak değil, yeni bir hayatın başlangıcı olarak görmüşler; hayatı, daha sonra başka bir var oluş biçimiyle yer değiştirecek bir sürekliliğin parçası olarak kabul etmişlerdir*” (2017: 24). Ölüm sonrası yapılan törenlerde ise kişilerin öteki tarafta yeni bir hayata devam ettiği inancına yönelik olarak gömme işlemi esnasında kişinin kullandığı eşyaları da onunla birlikte gömmüşlerdir. Kellehear’ın belirttiği gibi;

“Ölmekte olan insan büyük ihtimalle hayatta kalanlardan miras alacağı eşyalara bağımlıydı. İnsanların öldükten sonra konuldukları alana dağılmış olan mezar eşyaları bir miras yönteminin, defnedilecek kişi tarafından yapılan bir yolculuğun ve hayatta kalanlar tarafından ölüye bu yolculuk için nelerin verilmesinin yararlı olacağı hakkında varılan kararlara dair kanıtlardır” (2015:52).

Geleneksel dönemde ölümün bu kadar kolay kabullenilmesinin, insanların hayatlarının bu kadar içerisinde olmasının nedeni o dönemlerde ölüm vakası ile sık sık karşılaşılması ve insanların ölümü artık kanıksamış olmaları gösterilebilir. Ayrıca ölümden sonraki yaşam anlayışının yaygın olmasına bağlı olarak ölüm bir geçiş aşaması olarak görülmüş ve insanlar için ölüm normal bir süreç olarak kabul edilmiştir. Bunu Ariés eserinde çok güzel vurgulamıştır; “*Hesaplaşma anını geciktirmedikleri gibi aksine yavaş yavaş onun için hazırlanıyorlardı ve kısırağın kime kalacağını, tayın kime kalacağını önceden belirliyorlardı... Sanki sadece ev değiştirmeleri gerekiyormuş gibi, bir tür dinginlikle tükeniyorlardı*” (2015: 36).

Modern döneme gelindiğinde ise teknolojik gelişmelerin insan yaşamında ortaya çıkarmış olduğu baş döndürücü gelişmelere bağlı olarak insanın ölüme bakış açısı değişmiştir. İnsanların yoğun bir biçimde kentlerde yaşamaya başlamasıyla birlikte ölüm algısı yavaş yavaş değişmeye başlamış ölüm insan hayatının dışına atılmıştır. Geleneksel dönemde ölen kişi yaşadığı yerin yakınlarına defnedilirken günümüzde artık mezarlar şehirlerden uzak ücra yerlere yapılmaya başlamıştır. Modern öncesi dönemde dini inancın yaygın olması ve ölüm sonrası yaşam anlayışına inanılmasına bağlı olarak ölümün kabul görmesi daha kolay olmuş ve ölen kişilere karşı olan son

görevler içtenlikle yerine getirilmiştir. günümüzde ise ölüm kabul edilmesi zor bir anlayışa dönüşmüş ve insanlar ölümü hayatlarından uzaklaştırabilmek için her türlü çareyi denemişlerdir.

Günümüzde ölümün insan hayatından bu kadar uzaklaştırılmasının temelinde teknolojik gelişmeler yer almaktadır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak tıp biliminde de gelişmeler yaşanmış ve insan ömrünü uzatabilecek her türlü teknik ve tıbbi donanım hastanelerde mevcut hale gelmiştir. Antibiyotiklerin çeşidi artmış, her türlü enfeksiyon hastalıkları tedavi edilmiş, suni solunum cihazları ile hastalar kısmen hayatta tutulmuş, organ nakilleri yapılarak hastalar daha uzun süre yaşatılmıştır. Artık bir kanser hastalığı, beyin anevrizmaları, merkezi sinir sistemi hastalıkları tedavi edilebilmekte, tam tedavisi bulunamamış olsa bile etkili tedavilerle insanların yaşam süreleri ve kaliteli hayat sürdürme şansları artırılmaktadır. Buna bağlı olarak ölüm sayılarında düşüşler olmuş kadın ve erkeklerde yaş ortalamaları yükselmiştir. Bu gelişmelerin ışığında insanlar için ölüm, uzaklaşılması gereken bir olgu haline gelmiştir. Ariés'in bu noktadaki tespiti çok anlamlıdır. *"Artık her şey, ne ben ne de sevdiğim, artık ölümlü değilmiş gibi yaşıyor. Teknik olarak ölebileceğimizi kabul ediyoruz, kendi yakınlarımızı sefaletten korumak için yaşam sigortaları yaptırıyoruz. Fakat gerçekten en derinlerimizde ölümlü olmadığımızı hissediyoruz"* (2015:95).

Ölümü insan hayatının dışına çıkartabilecek bu kadar olumlu gelişmenin sonucunda ortaya çıkan olumsuz gelişmeler gecikmemiş ve insan hayatında etkilerini göstermiştir. Yaş ortalamalarının artmasına paralel olarak insanlar daha çok hastalığa maruz kalmış, yaşlılığın getirdiği birçok dejeneratif hastalıklar ortaya çıkmış ve insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için yanındaki insanların bakımına muhtaç hale gelmişlerdir. Sağlıklı ve mutlu bir şekilde hayatını idame ettirebilen insanlar yaşlılığın getirmiş olduğu süreçler ve hastalıklara bağlı olarak daha aciz bir şekilde hayatlarını sürdürmek zorunda kalmıştır. Uzun ömürlü olmak isteği insanların yaşam kalitesini bir nevi düşürmüştür.

Modern çağın insan ömrünü uzatmasının insan hayatına olan katkısı insan hayatını rakam olarak uzatmak mıdır? Yoksa yaşadığı hayatın kaliteli ve yaşanılabilir insancıl bir hayat olmasına vesile olmak mıdır? Bizim burada asıl üzerinde durmamız gereken nokta budur. İnsan ömrünü uzatabilirsin, istediğin kadar onu yaşatmak için elinden geleni yaparsın fakat bunun bir sonu olması gerekir. Solunum cihazına bağlı yaşayan bir insan için ne kadar yaşıyor ibaresini kullanabiliriz ya da yatalak ve başkalarının bakımına muhtaç bir insan için ne kadar yaşıyor diyebiliriz? Yaşamak sadece nefes almaktan ibaret bir kavram mıdır? Bu insanların içinde bulunduğu ruh hali hangimiz için empati konusu yapılmış ve onların o halde yattığı için ne hissettiğini hangimiz düşünmüşüzdür? Dastur'un ifadesiyle *"Teknolojinin gücü sayesinde yaşam suni hayat üniteleriyle uzatılabilir, insan ise makineler ve güçlü uyuşturucular yardımıyla bitkisel faaliyetlerin sürebildiği sırf biyolojik bir organizmaya indirgenebiliyor"* (2019: 56).

Bazı durumlarda ölüm insanlar için bir kurtarıcı olmakta ve insanların gereksiz acı çekmesinin önüne geçilebilmektedir. Jose Saramago, *"Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş"* adlı eserinde, ölümün ortadan kaybolduğu bir ülkede yaşanan olayları, çok güzel özetlemiştir. Ölümün olmaması halinde insanlığın geldiği son durum çok vahimdir. Çünkü hayatımızda dâhil olmak üzere yaşadığımız dünya üzerindeki her şey ölmeye doğru programlanmıştır ve bir şekilde her şeyin bir sonu vardır. Ölümün olmaması halinde insanların çektiği acı ve o sürünme durumu bir yana ülke içindeki denge bozulmuş, nüfus hızla artmış, ölüm ve cenazeye yönelik bir çok sektörde durgunluk yaşandığı için bir kaos oluşmuştur. Hastaneler ölemeyen insanlarla dolup taşıdığı için, hastanelerde

yatacak hastalara yer bulunamamış, insanlar ölecek insanları ölümle buluşturabilmek için onları ülke sınırları dışına, ölümün olduğu yerlere taşımıştır. Ölümün olmamasının yaşamın normal seyrinde devam etmesi anlamına gelmediği ortaya çıkartacağı problemlerin öngörülmesi ile anlaşılmaktadır. Moseley'in de belirttiği gibi “ *fizyolojik bakış açısından ölüm bedensel fonksiyonların durmasıdır. Bunlar artık çalışmamakta ve organizmanın hayatı sürdürülememektedir. Bu yüzden bedenin hücreleri çöker ve birbirlerini yemeye başlar. Tabii bu durum yaşlılıktan travmaya kadar çok farklı faktörlerin sonucu olarak ortaya çıkabilir*” (2019:174). Ölmek bile yaşıyoruz hastalanıyoruz ve o sona doğru adım adım yaklaşıyoruz. Ölüm onun için bu durumdaki insanlar için bir nevi kurtuluş oluyor.

Gelişen teknolojinin insan hayatına katkıları olumlu yönde olmakta iken bu olumsuz yönde de olabilmektedir. Çünkü gelişen teknoloji ölümü insanın hayatından o denli uzaklaştırmıştır ki insanlar artık ölümün kaçınılması gereken bir durum olduğunu düşünmüşler ve ölümün geciktirilmesi için her şeyi yapmışlardır. Sevdikleri bir insanın ölümünün yaklaştığını hisseden insanlar onun evde sevdiklerinin yanında huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşama veda etmesine müsaade etmek yerine onu getirip hastane personelinin eline teslim etmişler, onun bir başına hastane köşelerinde ölmesine neden olmuşlardır. “*Artık hastaneye iyileşmek için değil, tamda ölmek için geliniyor ya da gelinecektir*” (Ariés, 2015: 81). Yine Ariés'in belirttiği gibi “*Hastanede öliniyor, çünkü hastane artık evde uygulanması mümkün olmayan tedavilerin uygulandığı bir yer haline geldi*” (2015: 80). Oysaki eskiden olduğu gibi ölüm hala hayatımızın bir parçasıdır ve onu ne kadar uzaklaştırmaya ondan kaçmaya çalışsakta o bizim gideceğimiz son duraktır. Eskiden insanlar öldüğünde ölüm vakti geldi ya da eceliyle öldü, mutlu öldü gibi tabirler kullanılırken günümüzde ise ölümün mutlaka bir nedeni olmalı eğer bilinen bir ölüm sebebi yok ise de o zaman yapılan testlerle o ölümün nedeni mutlaka ortaya çıkarılmalıdır.

Ölüm yaşamımızın o kadar dışına itilmiştir ki sevdiğimiz bir kişiye ölümü kondurmaktan korktuğumuz ya da onun ölümüne onay verecek kişi olmaktan kaçındığımız için, sevdiğimiz insanlar hakkındaki kararı kendimiz vermek yerine bu görev hekimlere devredilmiştir. Ariés'in de dediği gibi;

“*XVIII. yüzyıldan itibaren duygusal bir kaymanın olduğu, inisiyatifi ölmek üzere olan kişinin ölümünden ailesine- artık tamamen güvendiği ailesine- geçirdiği izlenimine sahiptik. Günümüzde inisiyatif, ölmek üzere olan kişi kadar duruma yabancılaşan aileden, doktora ve hastane ekibine geçmiştir. Ölümün, ölüm anının ve koşullarının efendileri onlardır*” (2015: 81).

Artık hastanın hakkında son kararı verecek merci hastaneler ve hastanın kendi hekimleridir. Tıp bilimi sağlığı iyileştirici bir bilim olmanın ötesine geçmiş ve artık insanın doğasının bir parçası olan ölümü önlemek için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Aslında hayatın bir parçası olan ve nihayetinde hepimizin sonu olan ölüm, tıp bilimindeki gelişmelere bağlı olarak insanın kendisinin ve sevdiklerinin söz hakkı olmaktan çıkmış ve bizim son günlerimiz hakkında yetkili kişiler hekimler olmuştur. Simone De Beauvoir, “Sessiz Ölüm” adlı eserinde bunu çok güzel ifade etmiştir. “*Uzmanların tanısı, ilerisi için tahminleri, kararları karşısında güçsüz kalan insan, bir dişli çark düzenine kasılıp kalmıştır. Hasta hekimlerin malı olmuştur*” (2019: 67). Tedavi sürecinin sonunda hastanın vadesinin dolması durumunda ölüm olayı gerçekleşirken eğer henüz süreç tamamlanmamışsa hasta hakkındaki son karar yine hekim tarafından verilebilmekte ve hastanın

tedavisi kesilerek sürecin ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Ölüm, “*tedavinin sona erdirilmesi ile ortaya çıkan teknik bir olgudur, bu sona erdirme, hekim ve hastane ekibinin az veya çok yetersiz kaldığını itiraf etmesiyle belirlenmektedir. Ölümün dini ve ahlaki algılanışları yerini tıbbi algılayışa bırakmıştır*” (İnceoğlu,1999:14).

Yine farklı bir açıdan bakıldığında aslında bu kadar kaçındığımız ölüm “*bir yüzleşme değildir. Doğanın sürüp giden ritmi içinde sırası geldiğinde gerçekleşen bir olaydır*” (Nuland, 2013: 38). Bu olayın meydana gelişini hazırlayan, hızlandıran birtakım sebepler vardır. Bu sebepler ise hastalık adı altında geçen ve vücudumuzda meydana gelen bir takım patolojik değişikliklerdir. Bu değişikliklerin önüne geçilebildiği gibi geçemeyeceğimiz durumlarda söz konusudur. Nuland’ın dediği gibi “*Gerçek düşman ölüm değil hastalıktır. Yüzleşmeyi gerektiren habis[kötücül] güç hastalığın ta kendisidir. Ölüm bir savaş kaybedildiğinde gelen durma anıdır*” (2013: 38). İnsan ömrünü uzatmak için elinden geleni yapan tıp bilimi, “*hastanın durumunu iyileştirmesi umulan bir tedavinin, eldeki en iyi kanıtlara bakarak, artık bu amacı gerçekleştiremeyeceğinin anlaşıldığı durumda yani tıbbi yararsızlık durumunda*” (Buruno vd, 2015: 81-104) hastaya acı çektirmekten vazgeçmeli ve hastanın da onurlu ve insanca bir şekilde ölmesine izin vermelidir. Bu noktada ne pahasına olursa olsun insan yaşamının uzatılması çabası, insanın insanca yaşama hakkının ve dahi insanın insanca ölme hakkının elinden alınması anlamına gelebilir. Bugün farklı bir açıdan baktığımızda tüm pozitif bilim alanlarında varlık aleminin sınırlarının araştırıldığı çözülmeye çalışıldığını görmekteyiz. Ortaya çıkan bulgular varlık alanına -doğaya- bir meydan okuma değil, doğanın bilgisine sahip olma biçimindedir. Fakat insanın son’un bilinmezliğinden kaçma arzusu tıp alanında ölüme meydan okuma gibi bir uğraşa dönüşmeye başlamıştır. İnsanın sağlıklı yaşam sürmesi, yaşam kalitesinin artırılması noktasında tıbbi ilerlemeler son derece önemlidir. Fakat ölümün tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak veya bedensel bir araz olarak ele alınması varoluşsal doğaya karşı çıkılması anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Doğamıza ait bir kavram olan ölüm olgusunun insanlar tarafından algılanış şeklinin içinde bulunan koşullara göre değiştiğini görmekteyiz. Geçmişten günümüze kadar ölümün bir son olarak anlamlandırılmasında kültürel ve dinsel motiflerin etkisinin oldukça yoğun bir biçimde olduğu da görülmektedir.

Deneyimlenen, duyusal varlığın sonu ve hiç deneyimlenmeyen ve duyusal olmayan yeni bir başlangıcın kabulü noktasında ölüm doğumla birlikte insanın mahkûm olduğu bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gerçekliğin kabulü genellikle ‘son’un ‘son’ olarak kabul edilmemesi ortak paydasında toplanmaktadır. Hemen hemen her toplum ölümü yeni bir hayatın başlangıcı olarak belirlemiş ve bu sayede kaçınılmaz gerçeklikle başa çıkmayı kolaylaştırmıştır.

Günümüz modern toplumlarında geleneksel ve dinsel değerlerin eski dönemlerdeki gibi etkilere sahip olmaması ve etkilerini önemli ölçüde kaybetmeleri ölüm gerçeği ile başa çıkmak adına daha rasyonel çözümler bulmaya insanları sürüklemiştir. Böylece öncelikle ölümün görünmez kılınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu görünmezliğin sağlanma yolu ilk etapta ölüm deneyimlerinin gözlerden uzaklaştırılması biçiminde olmaktadır. Bireysellik bilincinin aşırı bir biçimde insanlara yüklenmesi bireyler sadece kendilerine doğrudan gerçekleşen etkilerle yüzleşmeye yüz yüze gelmeye başlamışlar ve sadece bunları hisseder duruma gelmişlerdir. Böylece

kendi dışında gerçekleşen çoğu şeye karşı duyarsız hale gelen insan, kitlesel ölümleri duyduğunda bile kendi ölümüyle ilgili hiçbir düşünce veya duyguya kapılmadan o anda yaptığı işe veya eğlenceye devam edebilir bir ruh haline sahip olmuştur. Diğer taraftan tıp alanındaki gelişmeler, çeşitli tedavi yöntemleri birey için ölümü daha da uzak bir noktaya taşımış ve her zaman yaşam için ümitlerini canlı tutmasına neden olmuştur. Artık görünür olmayan ölüm, yaşamın sonunda kısa bir süre için bireyin yüzleşmesi gereken gerçekliği halini almıştır. “Anlık hatasının bedelini hayatıyla ödedi”, “Hastalandı ve kısa sürede öldü”, “Ani ölümü şaşırttı”... Artık günümüzde çoğu insan için ölümün hayattaki yeri bir satır yazıyı bile bulmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ariés, Philippe, (2015) Batıda Ölümün Tarihi, Çev. Işın Gürbüz, İstanbul, Everest Yayınları.
- Beuvior, Simone de, (2019), Sessiz Ölüm, Çev. Bilge Karasu, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Dastur, Françoise, (2019), Ölümle Yüzleşmek: Felsefi Bir Soruşturma, Çev. Sinan Oruç, İstanbul, Pinhan Yayıncılık.
- Hökelekli, Hayati, (2017), Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi Ve Din, İstanbul, Değerler Eğitim Merkezi Yayınevi.
- İnceoğlu, Sibel (1999), Ölme Hakkı: Ötenazi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Kellehaer, Allan (2015), Ölümün Toplumsal Tarihi, Çev. Tuğçe Kılınç, Ankara, Phoenix yayınevi.
- Levinas, Emmanuel (2014), Ölüm Ve Zaman, Çev. Nabi Başer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Marie-Aurélie Bruno, vd. (2015), “Ölmekte Olan İnsan: Biyotiptan Bir Görüş” Ölme Üzerine Bir İnceleme: Bireysel Bütünlük, Bedensel Çöküş, Ruhsal Dönüşüm, Hazırlayan: Allan Kellehear, Çev. Barış Zeren, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Moseley, Alexander (2019), A’dan Z’ye Felsefe, Çev. Ali Süha, İstanbul, Pegasus Yayınları.
- Nuland, Sherwin B. (2013), Nasıl Ölürüz: Yaşamın Son Döneminden İzlenimler, Çev. Şiirsel Ateş, İstanbul, h₂O Kitap.
- Özkan, Senail, (2017), Ölüm Felsefesi: Mısırdan, Upanişadlar’da, Budizmde Ve Hıristiyanlıkta, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Saramago, José (2013), Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş, Çev. Mehmet Necati Kutlu, Kırmızı Kedi Yayınevi
- Tarlacı, Sultan, (2016) Ölüm’ Sözlük, İstanbul, Tutukitap,
- Torrey, E Fuller, (2018), Beynin Evrimi Ve Tanrıların Ortaya Çıkışı: İlk İnsanlar Ve Dinlerin Kökeni, Çev. Erkan Aktaş, İstanbul, Paloma Yayınevi.
- Yıldız, Murat, (2006), Ölüm Kaygısı ve Dindarlık, İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.